

Tshiamiso
TRUST

Geldsake

Maklik Gemaak

PERSOONLIKE FINANSIËLE GELETTERDHEID

Welkom by geldsake maklik gemaak.

Hierdie boekie gaan oor die bestuur van jou geld, maak nie saak hoeveel jy het of nie het nie. Ons weet almal iets van geld, miskien meer as wat ons dink. Ons gaan deur baie areas van finansiële geletterdheid gaan en 'n plan maak om ons geld slim te gebruik.

Wanneer jy die vergoeding ontvang wat met die myne ooreengekom is, as gevolg van die siektes wat deur mynbou veroorsaak word, moet jy baie wys wees oor wat jy besluit om met die geld te doen. Dit sal na baie geld lyk, maar dit sal nie lank hou as jy dit nie goed bestuur nie.

Onthou dat baie mense die lotto gewen het en as gevolg van slegte besluite dit alles verloor het. Baie bekende sportmense het baie geld verdien toe hulle kontrakte gehad het om te speel, maar het op die ou end dinge gedoen soos om pamflette uit te deel om te oorleef.

Jy moet daaraan dink om te spaar en te belê, om jou geld te kry om meer geld te maak voordat jy begin spandeer. Wanneer jy geld het, kan dit moeilik wees omdat so baie mense rondom jou ook behoeftes het. As jy net begin spandeer sonder om te beplan, kan jy op die ou end met niks sit nie. Kom ons stop eerder en neem regtig tyd om te dink oor wat om te doen, en besluit dan.

STOP!... Tel tot 10 ... dink weer ... wees geldwys!

Verstaan die uitdagings

Goeie vriende Frank M, Mandla R en Themba X was in diens by dieselfde myn in die Carletonville-omgewing en het vir meer as 30 jaar saam gewerk.

Mandla

Mandla het vroeër in die mynkoshuis gewoon, maar sedert sy aftrede het hy teruggekeer na sy huis in die Oos-Kaap waar sy vrou Refiloe en sy kinders, wat nou groot is, woon. Hy was nog altyd 'n wyse en gawe man en het probeer om sy geld goed te bestuur. Hy het besluit om 'n reis te neem om sy jarelange vriende, Frank en Themba, te sien.

Frank is in Vosloorus gebore maar het na Carletonville getrek toe hy baie jonk was omdat sy pa werk by die myn gekry het. Hy het sy pa na die mynbou gevolg en hy het saam met sy vrou, Lebo, getrek. Sy 3 kinders het van Carletonville af weggetrek om werk in die stede te kry. Frank het 'n goeie sin vir humor. Hy probeer altyd die regte ding doen, maar kry dit dikwels nie reg nie. Sy geldbestuur was nog altyd 'n groot probleem en Mandla is 'n goeie vriend en gids vir hom. Soms luister hy en soms nie. Hy moet altyd dinge rondskuif om sy inkomste te balanseer.

Frank

Themba

Themba was 'n trekarbeider van Umzimkulu, in KwaZulu-Natal. Hy het met Nobuhle getrou en hulle het 4 kinders gehad. Voordat hy met pensioen gegaan het, was hy vir 'n lang tyd van die werk af weens siekte, maar hulle het almal in kontak gebly. Hy wag vir 'n vergoedingsuitbetaling vir sy asbestose en is verheug om te hoor dat albei sy vriende kom kuier.

Mandla en Frank was saam in die taxi vanaf Pietermaritzburg na Umzimkulu, op pad om **Themba** en sy gesin te sien. Hulle was bekommerd oor sy gesondheid en wou hulle net sien. Op hul reis was hulle besig om te gesels oor wat hulle gedoen het en hoe hulle dit reggekry het.

“Ek weet nie waarheen al my pensioen gaan nie, en ek is bekommerd oor Refiloe, want sy sê sy het meer nodig nou dat alles se pryse styg. Vervoer, kos, paraffien en soveel ander dinge. Al het ek my begroting gedoen, lyk dit of dit steeds nie genoeg is vir als nie,” het Mandla gesê. “Toe ek onlangs met Themba oor die foon gepraat het, het hy gesê hoeveel die vergoedingsuitbetaling sal help, want hulle moet ook hulle inkomste rek. Toe begin ek dink aan al ons kollegas wat reeds hul vergoedingsgeld gekry het, of daarvoor wag.

Ons moet almal versigtig wees. Ek het gister na ’n radioprogram geluister oor hoeveel ryk supersterre nou heeltemal arm is, nadat hulle met soveel geld begin het, omdat hulle nie hul geld kon bestuur nie en ’n groot beeld wou hê. ’n Ou wat in 2010 vir Bafana Bafana gespeel het, het gesê: ‘Ons het soveel geld spandeer op motors, skoene en partytjies. Ons moet die storie verander en nie fokus op die lekker lewe en dan regtig arm aftree nie’. Die ongelooflike Maradona het dit ook gedoen.”

Frank het geantwoord: “Ja en dieselfde met ’n Suid-Afrikaanse wêreldkampioen boks-superster, wat nie sy mediese rekeninge sonder hulp kon betaal nie en sonder ’n sent dood is. Hy het gedink dat sy geld vir altyd sou hou. Dit het nie.

Dit lyk asof ons geldsake moet verstaan, ’n plan moet maak en by die plan moet hou, maak nie saak van ons finansiële situasie nie.”

Skuld en Krediet

Goeie en slegte besluitneming

As ons daaraan dink om ons geld goed te bestuur, hang dit baie af van die besluite wat ons neem. Ons maak baie keer besluite op grond van wat ons wil hê eerder as wat ons nodig het. Soms is dit om ander mense te beïndruk of net omdat ons dit nog altyd gedoen het. Goeie besluite en om te dink oor al die ander keuses kan die manier wees waarop ons ons geld regtig goed kan bestuur.

As ons nie baie ekstra geld het nie, kan dit skuld veroorsaak en dit nodig maak om te leen, miskien van 'n "mashonisa". As ons wel geld het, moet ons vra: "Het ek dit regtig nou nodig?" Onthou, as jy geld in jou rekening het, is dit beter om dit in 'n spaarrekening te sit en jou geld vir jou te laat werk en elke maand rente te maak. Dan kan jy koop wat jy wil met die rente sonder om enige van die geld wat jy belê het te gebruik. Wanneer jou geld geld maak, kan jy dit baie meer vrylik spandeer, want die geld wat gespaar word, bly net aanhou om geld vir jou te skep. Frank het dit nog nooit gedoen nie.

Frank moes die koop van die kar met Lebo bespreek het sodat hulle al die voordele en probleme kon oorweeg. Dit is belangrik om hierdie dinge te bespreek met enigiemand wat betrokke is of deur jou besluit geraak kan word. Om al die vrae te vra oor hoekom jy iets moet koop en of as jy kan wag, is baie belangrik.

Frank het baie jare gelede sy lisensie gekry. Nadat hy 16 maande gelede afgetree het, het dit gelyk of dit finansieel goed gaan met hulle. Toe hy dus 'n baie oulike kar teen 'n winskoop raakloop, het hy besluit om dit te koop om die lewe makliker te maak, maar hy het dit nie deurgedink nie. Toe, net 'n week voor hy vertrek het vir die reis, was hy by die sjebien toe Lebo bel en hom vra om haar te ontmoet sodat hulle kan bespreek hoe erg dit gaan. Frank kon hoor hoe ernstig Lebo geklink het, so het hy ingestem om by die Carletonville Wimpy te ontmoet eerder as om 'n kans te waag om haar meer te onstel.

Lebo het deur haar trane gesê dat sy daardie oggend met Themba se vrou gepraat het en hy het erger geword en dat haar broer ook terug in die hospitaal met longontsteking is.

Maar voordat sy die huis kon verlaat het 'n Balju van die Hof aan die deur geklop en gesê Frank het vir drie maande nie die paaiemente op die kar betaal nie, en hy wou hul besittings vat totdat hy betaal het. "Hoe kon jy nie vir my sê jy was agter met betalings nie?" het sy gesnik.

Frank het geskok aan haar probeer verduidelik dat toe hy die kar gekoop het, dit 'n ware winskoop was, maar hy het nie gedink aan die koste van petrol, bande en herstelwerk nie – of hoe hy sou betaal as hulle geld kort nie.

Daardie aand het Frank skuldig gevoel omdat hy gedink het dat hy weggekom het daarmee om die afgelope 3 maande nie die paaiement op die kar te betaal nie. Lebo het oor haar broer begin dink. Behalwe vir die bekommernisse oor sy gesondheid sou hulle ook verantwoordelik wees vir sy nuutste mediese koste. Hy het geen mediese fonds of versekering nie.

Lebo het daaraan gedink dat hulle nie ekstra geld het nie en dit het geblyk dat hulle binnekort ekstra nodig gaan hê. Waar sou hulle die geld kry, as hulle nie eers die kar kon afbetaal nie?! Hulle kan selfs al die geld wat reeds vir die kar betaal is, verloor. Boonop gaan Frank vir 'n week weg wat ook nogal baie gaan kos.

Dink Weer wees geldwys!

Hier is 'n paar vrae waaraan Frank miskien moes gedink het voordat hy die kar met 'n lening gekoop het:

- Hoeveel rente sal ek moet betaal op die geld wat ek leen? Miskien maak dit die koste van die kar amper soveel as die prys van 'n tweede kar?
- Kan ek wag totdat ek kontant kan betaal en onderhandel?
- Is dit nodig om my kar dadelik te hê?
- Wat van die onderhoud van die kar?
- Ek kan my gesin oor naweke uitneem. Is dit baie belangrik?
- Ek word ouer en ek het steeds nie 'n kar nie. Ek voel soos 'n mislukking. Is dit genoeg rede?
- Hoe belangrik is dit dat al my vriende beïndruk sal wees, en ek suksesvol sal voel?
- Sal ek die kar moet verseker vir die volle waarde van die geld wat ek die bank skuld? Kan ek daardie uitgawe bekostig?
- As ek nie vir versekering kan betaal nie, word dit 'n risiko om die kar en die geld wat reeds betaal is te verloor, en om vir enigiemand anders se skade te betaal?

Hier is 'n gesegde wat gevolg moet word elke keer as jy enige geld buite jou begroting nodig het of kies om te spandeer – veral as daar net 'n bietjie ekstra geld beskikbaar is.

STOP!... Tel tot 10 ... dink weer ... wees geldwys!

- "TEL TOT 10" beteken dat jy jouself tyd gee om stadig en versigtig te dink.
- **VOORDAT JY GELD SPANDEER** dink oor 3 redes hoekom jy moet spandeer, dan 3 redes hoekom jy nie moet nie, en besluit dan.

Die gevare om skuld te maak

Moet nooit te vinnig leen voordat jy aan terugbetalings gedink het nie.

Neem net 'n lening op iets wat jy nodig het eerder as wat jy wil hê.

Maak seker dat die ding wat jy wil koop met die geld wat jy geleen het, 'n goeie winskoopprys is.

Jy moet die gevare verstaan van om meer te spandeer as wat jy verdien, veral as jy duur items op huurkoop koop met 'n afbetalingsverkoop-ooreenkoms.

Die gevaar om iets op krediet te koop is dat die terugbetalingsbedrag dalk klein lyk, maar jy moet die volle bedrag vra of bereken, insluitend die rente, sodat jy 'n geldwyse besluit kan neem. As jy goed op krediet koop, sal jy groot bedrae geld in rente moet betaal. Ons gaan volgende daarna kyk.

Rente is 'n wonderlike ding wanneer jy dit verdien, maar nie wanneer jy dit moet betaal nie.

Wanneer jy geld leen om vir iets te betaal of iets op huurkoop koop, betaal jy op die ou end vir ander mense baie geld om hul geld te leen. Jy betaal op die ou end rente aan hulle met geld wat jy kon spaar of gebruik het vir iets anders wat jy nodig gehad het. Jy moet spaar en kontant betaal wanneer jy kan. Dan sal jy meer kan spaar en nooit 'n slegte kredietverslag hê nie. Soms is daar geen ander keuse nie, en jy moet leen, maar oorweeg altyd al die ander moontlikhede.

Verstaan rente

Om rente te verstaan is een van die beste hulpmiddels wat jy kan hê sodat jy groot bedrae geld kan spaar, beter besluite kan neem oor waar om geld te leen en waar om te koop. Dit is 'n wonderlike ontdekking vir mense wat dit nie verstaan het nie. Dit kan jou bedrieg laat voel. Jy moet voel dat jy die mag en vermoë het om werklik goeie besluite in die toekoms te neem.

Twee maande na hul besoek het Nobuhle, Themba se vrou, hulle gebel om te sê dat hy gesterf het. Hulle was verpletter. Hy het haar gevra om vir hulle te vertel hoe dankbaar hy was vir hul besoek, vir die kans om oor party van hul groot ervarings te praat, en vir al die lag.

Sy het gesê dat hy onlangs aansoek gedoen het om die vergoeding vir sy toestand te kry, maar dit word nog verwerk. Hy het nie 'n begrafnispolis gehad nie, maar hulle sou geld van die werkgewer kry om van die begrafniskoste te dek. Hulle benodig teen die naweek sowat R12 000.00 vir die begrafnis. Nes sy verwag het moet sy die geld dringend kry want dit moet binne 'n week betaal word. Ander familieleden het ingestem om by te dra maar hulle sal haar eers in die volgende 2 maande kan terugbetaal. Waar gaan sy die geld kry? Nobuhle het gesê sy is geskok, maar het nog soveel om te doen. Sy sal in kontak bly.

Vra altyd hoeveel die rente op die geld is wat jy leen, of dit van 'n "mashonisa", 'n geregistreerde lener, of 'n bank is. Vra die persoon by wie jy leen en laat hulle dit neerskryf. Jy moet vertrou dat hulle eerlik is.

- Soek altyd rond en kry kwotasies van ten minste 3 leners, maar meer indien moontlik.
- Vra eers of jy dit nodig het, en besluit dan wat die beste keuse sal wees vir jou.
- Vra baie vrae. Vra jouself hoekom. Weet watter vrae jy aan die lener moet vra.

Nobuhle het haar familielid gevra om 'n paar kwotasies te gaan kry om R12 000.00 te leen, en ingestem om dit binne 3 maande terug te betaal. Dit is die inligting wat hulle van 4 leners ontvang het:

	DIE XYZ BANK	PATRICK SE PANDMAKELAARS	MAATSKAPPY-GESUBSIDIEERDE LENING	ONMIDDELIKE KONTANTLENINGS
Bedrag om te leen	R12 000.00	R12 000.00	R12 000.00	R12 000.00
Rentekoers	20.75% per jaar	40% per maand	21% per jaar	30% per maand
Rente oor 3 maande	R622.50	R14 400.00	R630.00	R10 800.00
TOTALE TERUGBETALING	R12 622.50	R26 400.00	R12 630.00	R22 800.00

Vra jousef af by watter lener sal jy leen, en WAAROM?

Koop van dinge op huurkoop of afbetaling

Dit is skokkend om te besef hoeveel rente ons betaal wanneer ons geld leen, maar het jy al gedink hoeveel rente jy betaal wanneer jy iets op huurkoop koop? Soms is daardie rente baie hoër as om die geld te leen om dit te koop. Dit is skokkend om die huurkoopprys met die kontantprys te vergelyk. Ons gaan 'n paar vergelykings doen om te wys hoekom ons die finale prys van 'n produk moet uitwerk voordat die huurkooporeenkoms geteken word.

Mandla was in die dorp om saad vir sy groentetuin te kry. Hy het Nobuhle gebel om uit te vind hoe dit met die gesin gaan. Hy en Refiloe was baie hartseer en bekommerd oor Themba se familie en kon ongelukkig nie by die begrafnis wees nie. Terwyl hy in die taxi wou klim om huis toe te gaan, het Refiloe met 'n dringende versoek gebel.

“Ek kan nie ons slegte geluk glo nie. Ek wou net 'n herinnering vir my gunstelingprogram stel toe ek ontdek dat die TV stukkend is. Dit skakel al 'n paar weke aan en af, maar nou doen dit niks nie.”

Mandla het haar belowe dat hy iets sal probeer doen terwyl hy in die dorp is en bietjie sal rond kyk vir 'n nuwe een, of ten minste deur die advertensies in die koerante sal kyk. Met al die probleme die afgelope paar weke, het selfs die bure gekla omdat hulle vroeër ingeloer het om Generations te kyk, wat hulle nog altyd saam gekyk het.

As ons dit oorweeg om iets op huurkoop te koop, moet ons:

STOP!... Tel tot 10 ... dink weer ... vra, het ek dit regtig nodig... HOEKOM?

As ons al die vroe oorweeg het en dit moet koop:

- Kyk rond en kry kwotasies van ten minste 3 tot 5 winkels.
- Vra vir die volle bedrag wat ons sal moet terugbetaal.
- Kry 'n uitdruk van al die kostes.
- Lees die ooreenkoms of kontrak versigtig deur, of vra iemand in die gesin om dit te verduidelik. Jy het die reg om dit in jou eie taal en in eenvoudige terme te vra.
- Vat jou tyd om te besluit.
- Kies die beste plek om by te koop.

Hier is die bedrae wat Mandla kry vir die koop van 'n flatskerm-TV by 5 winkels wat die meeste van julle sou ken – almal in dieselfde straat en op dieselfde dag:

Die pryse vir die televisie vir kontantaankoop of oor 12 en 24 maande:

	WINKEL 1	WINKEL 2	WINKEL 3	WINKEL 4	WINKEL 5
Kontant	R2 999.00	R1 999.00	R2 299.00	R1 999.95	R1 999.00
12 Maande	R5 701.00	R2 530.44	R4 500.00	R2 803.31	R2 520.00
24 Maande	R7 594.99	R3 123.26	R5 916.00	R3 584.60	R3 108.00

Kyk na die groot verskil tussen die goedkoopste koste van die TV, wat R1 999.00 is vir kontant, en die duurste is R7 594.99 oor 24 maande. Dis 'n verskil van R5 595.99! Jy kan eintlik amper 4 TV's vir daardie bedrag koop.

Toe Mandla na die kwotasies kyk, het hy 'n paar dinge wat bygevoeg is, nie eers verstaan nie, soos VPI en seëls. As ons nie 'n kwotasie kry nie, weet ons nie waarvoor ons betaal nie. Dit het ook 'n afleweringkoste ingesluit, maar hy sou dit self huis toe neem. Ons moet vra oor enigiets wat ons nie verstaan of waarmee ons nie saamstem nie.

Watter TV dink jy moet Mandla en Refiloe koop?

Wat is jou regte en hoe kry verbruikers hulp?

Suid-Afrika het van die beste wette ter wêreld om jou as klant te beskerm. Hier is dinge wat jy moet weet oor jou regte, wat in die Nasionale Kredietwet en die Wet op Verbruikersbeskerming is.

WEES ASSEBLIEF VERSIGTIG

- Jy het so baie regte. Glo in jou regte en vra vrae.
- As jy gefrustreerd of geïrriteerd voel oor iets wat jy gekoop het, is daar iets wat JY kan doen.
- Bel een van die gelyste nommers as jy hulp nodig het.
- As jy moet onderhandel, as jy nie kan betaal nie, of as iets verkeerd is, neem 2 of meer vriende saam om jouself selfvertroue en mag te gee.
- Jy is gewoonlik reg en as jy dit op die ou end uitsorteer sal jy soveel ander in jou gemeenskap kan help om dieselfde te doen.

Jy kan die volgende instansies kontak, wat jou vrylik sal help met enige vrae wat jy mag hê:

AGENTSKAP	KONTAKNOMMER	VIR WAT
Die Regshulpraad	0800 110 110 / Please Call Me 079 835 7179	Enige regsadvies oor enige geval
Die Verbruikersraad	0860 266 786	Vrae oor dinge wat jy gekoop het
Nasionale Kredietreguleerder	0860 627 627	Hulle sal jou raad gee as jy in die skuld is
Ombudsman vir kredietinligting	0861 662 837	As jy 'n probleem het met jou kredietgradering
Raad vir Skuldinvorderaars	012 804 9808	As jy wil kyk of 'n lener geregistreer is
Verbruikersake	011 355 8008 (soek vir jou streek)	Vrae oor dinge wat jy gekoop het
Ombud vir bankdienste	0860 800 900	Probleme met enige bank

Besparing en beleggings

As ons al die geld gebruik wat ons kry, sukkel ons om te oorleef, maar as ons leef met môre in gedagte, kan ons meer gemoedsrus hê.

Boere verkoop van hul mielies, hulle eet van hul mielies, en hulle hou van hul mielies om volgende jaar te plant. Ons moet dieselfde met ons inkomste doen. Wanneer ons 'n salaris verdien of uit die rente leef van ons geld wat belê is, moet ons altyd dink aan die jare wat voorlê wanneer ons dalk net 'n klein inkomste het¹.

Waarom Spaar?

Om geld te spaar is om dit vir môre te hou. Om te spaar is om geld te bêre vir toekomstige benodighede. Die behoeftes kan verwag word (bv. skoolfonds) of onverwagte behoeftes of noodgevälle (bv. vervanging van goed wat gesteel is).

Sewe stappe om te spaar:

Hier is 'n lys van die sewe stappe om te spaar waarna ons saam sal kyk. As jy hierdie 7 stappe leer en dit in jou lewe gebruik, sal jy iets geleer het wat nie net nuttig is nie, maar baie belangrik is om jou 'n kans te gee om keuses te maak wat jy dalk nog nooit voorheen gehad het nie.

¹ Money Management Handbook Series - Old Mutual & Peoples Bank

Ons moet van ons geld aan die werk sit deur dit te spaar en rente te verdien. So sal dit heelyd groei. Begin deur net elke maand 'n klein bedrag weg te sit en kyk hoe dit groei. Hierdie geld moet nie gebruik word nie, tensy daar 'n noodgeval is.

As jy baie geld kry, soos die betaling uit die vergoedingsfonds of 'n Lotto-wen, moet jy nie dadelik daarvan spandeer nie, al is daar familie- en gemeenskapsdruk. As jy dit alles belê, begin jou geld vir jou geld verdien.

Hier is 'n voorbeeld vir iemand wat R100 000.00 kry. Dit is nogal ongewoon, maar as jy dit in 'n spesiale spaarrekening sit teen 10% rente, sal jou geld meer as R830.00 per maand begin maak, en elke maand word die rente groter omdat jou rente, rente verdien. So aan die einde van die jaar, as jy geen geld onttrek het nie, sal jy in die eerste jaar meer as R10 000.00 verdien. Dit word net groter en groter. Jy kan uit die rekening onttrek as jy moet, maar onthou dat dit die hoeveelheid geld wat jou geld vir jou maak, sal beïnvloed as gevolg van die rente.

Om versigtig met geld te wees is 'n baie belangrike persoonlike vaardigheid en help ons om beheer te behou oor of ons skuld maak of nie. Sonder 'n soort "neseier" – 'n bietjie geld wat weggesit is – sal ons op die ou end moet leen vir die onverwagte. Sonder hierdie spaargeld moet ons dikwels geld kry vir 'n noodgeval van waar dit ook al die maklikste en vinnigste is, wat beteken dat die rente baie hoog sal wees.

- Sodra jy geld in jou spaarrekening sit, begin dit vir jou rente verdien, en elke maand verdien jy rente op die totale bedrag van die vorige maand. Dit word saamgestelde rente genoem.
- Deposito's kan by kleinhandelaars, takke en OTM'e gemaak word, en by sommige banke is selfoonopdaterings gratis.
- Met party spesiale spaarrekeninge, kan jy bonusrente as 'n ekstra voordeel kry as jy jou drie maande spaarteiken bereik. Onthou dat verskillende spaarrekeninge het verskillende voorwaardes oor hoeveel kennisgewing jy moet gee voordat jy 'n onttrekking maak.
- Daar is baie maniere om te belê eerder as in 'n bank, soos lewensversekeringspolis, effektrusters en staatseffekte, maar dit is die beste om dit te doen met die advies van iemand wat werklik die risiko's en verantwoordelikhede ken en verstaan.

Hier is 'n eenvoudige voorbeeld van as jy elke maand R100.00 spaar, met 'n rentekoers van 10%

Aantal jare	Betaling per maand	Bedrag per jaar gespaar	Totaal met geen rente nie	Totaal met 10% rente
1	100.00	1 200.00	1 200.00	1 267.03
2	100.00	1 200.00	1 200.00	2 667.46
3	100.00	1 200.00	3 600.00	4 213.00
4	100.00	1 200.00	4 800.00	5 921.18
5	100.00	1 200.00	6 000.00	7 808.24
6	100.00	1 200.00	7 200.00	9 892.89
7	100.00	1 200.00	8 400.00	12 195.83
8	100.00	1 200.00	9 600.00	14 739.93
9	100.00	1 200.00	10 800.00	17 550.42
10	100.00	1 200.00	12 000.00	20 655.20
20	100.00	1 200.00	24 000.00	76 569.69
30	100.00	1 200.00	36 000.00	227 932.53

Onthou om altyd te

STOP!... Tel tot 10 ... dink weer, doen jou navorsing ... wees geldwys!

Daar is baie bankrekeninge vir spaar en vir belê as jy in 'n gebied woon waar daar banke is. Maar daar is ook baie goeie spaarskemas soos BEGRAFNISGEMEENSKAPPE en STOKVELLE wat gemeenskapsgebaseerd is. Waar jy ook al spaar, moet jy 'n plan maak om jou geld veilig te hou. As jou geld in 'n bank is en jy woon ver van die bank af, kan dit veiliger wees om dit daar te los en dan van die rente vir vervoer te gebruik.

Begroting – moet dit nie net droom nie, beplan dit.

“Daar is soveel goeie stories van mense wat so min gehad het, in armoede grootgeword het, maar nou ’n wonderlike storie het. Dit sal jou herinner aan ’n leuse: Moenie dit net droom nie, beplan dit!”

Begroting is die roetine en vaardigheid om ons inkomste en uitgawes neer te skryf en te beplan hoe ons ons geld gaan gebruik. ’n Begroting gee ons ’n prentjie van hoe ons ons geld bestee en is ’n instrument wat ons kan gebruik om te help om die manier waarop ons ons geld bestee, te verander. Ons moet dit gereeld doen voordat ons ons inkomste ontvang en almal insluit wat dalk geld van ons benodig oor die tydperk van die begroting. Wees altyd EERLIK anders help dit nie regtig nie. Niemand anders hoef dit te sien nie.

Om die verskillende tipes UITGAWES te verstaan, kan ons ’n beter prentjie gee van waarheen al ons geld gaan en waar ons kan besnoei. Dit is ’n baie belangrike hulpmiddel om die manier waarop ons ons geld gebruik en verstaan, te verander. Dit kan ons help om baie beter keuses te maak, ons te help as ons in die skuld is, of om ons geld meer geld te laat maak. Al die SOORTE UITGAWES word hier onder gelys. Ons moet onthou dat dit ’n baie nuttige manier is om ons die mag te gee om te besluit.

Dit is belangrik om elke maand al jou inkomste en uitgawes te lys. Sodra jy al jou uitgawes aangeteken het, besluit watter soort uitgawe elkeen is, en plaas dan die SOORT in die regterkantste kolom op die begroting wat jy moet voltooi op die volgende bladsy.

Om ons geld te bestuur begin met ’n paar klein stappe

Besluit of die uitgawe meer as een tipe is. Wanneer ons die luukshede vind, vind ons die maklikste manier om ons begrotings te spaar en te beheer, byvoorbeeld:

V

VASTE

Uitgawes wat jy vooraf beplan het en waarvan jy weet. Hulle is dieselfde bedrag elke maand, oor ’n tydperk.

G

GEREELD
VARIEREND

Uitgawes wat maandeliks betaal moet word maar die bedrag verskil elke maand.

O

ONBEPLAN /
ONVERWAGS

Onbeplande uitgawes wat jy nie verwag het om te betaal nie.

L

LUUKSE

Uitgawes vir ekstra goed wat jy dalk wil hê, maar nie nodig het nie.

	SOORT	OORWEEG DIT?
Kruideniersware	G L	Is daar luukshede bv. koekies of koeldrank in die mandjie?
Klere	G L	Het jy dit nodig, of kan jy dit by 'n goedkoper winkel koop?
Vermaak	L	Soms moet ons onself bederf, maar nie die heelyd nie.
Leningsterugbetaling	O L V	Waarvoor moes jy in die eerste plek die lening neem, al word dit as 'n vaste uitgawe terugbetaal?
Selfoon	G V L	Kan jy eerder 'n SMS stuur?
Mediese uitgawes	G	Mediese fonds dek nie altyd alles nie.
Huur / verband	V	Huur / verband
Elektrisiteit en water	G L	Kan jy voorafbetaalde elektrisiteit gebruik en 'n bedrag bepaal wat jy bereid is om elke maand te spandeer? Dit sal jou herhinner om ligte en die geisers af te skakel.
Vervoer	G L	Kan jy eerder loop?

MAANDELIKSE BEGROTING

MAANDELIKSE INKOMSTE	A	B	C
Beskrywing	Bedrag uit	Bedrag in	Soort
Salaris			
Lewensmaat se salaris			
Huurinkomste van eiendom			
Inkomste van beleggings			
Pensioen			
Ander			
MAANDELIKSE UITGAWES			
Huur			
Elektrisiteit / gas en water			
Versekeringspolisse			
Kruideniersware			
Klere			
Vervoer			
Opvoeding / skoolfooie			
Vermaak			
Telefoon / selfoon			
Skuldbeslag			
Banklenings			
"Mashonisa"-lenings			
Huurkoopoooreenkomste			
Klererekeninge			
Kredietkaart			
Huuronkoste			
Mediese fonds / mediese uitgawes			
TOTALE			
VERSKIL IN INKOMSTE EN UITGAWES			
Kolom A – Kolom B			

Ons moet verstaan watter soort uitgawe dit is en dan soveel moontlik uitgawes verander in **VASTE UITGAWES** – uitgawes wat nie verander nie. Hoe meer ons uitgawes **VAS** raak, hoe meer kan ons ons uitgawes begin beheer eerder as wat hulle ons beheer.

'n Voorbeeld: As jy net R100 het om op jou selfoon te spandeer, maak dan 'n belofte aan jousef dat jy net hierdie bedrag sal spandeer. Die eerste maand kan baie verkeerd gaan en jou lugtyd kan dalk in die tweede week reeds uitloop. Maar jy sal gou leer hoe om dit te rek, soos om R25 per week te koop. Dink aan wat jy kan spaar.

BEGROTINGSWENKE om oor te dink wanneer jy elke maand jou begroting doen:

- Wat is my huidige inkomste en uitgawes? Hierdie huidige begroting sal wys of jou uitgawes meer is as jou inkomste.
- Wat kan ek verander?
- As jou uitgawes wel jou inkomste oorskry, moet ons besluit waar ons veranderinge kan maak en ons uitgawes kan besnoei. As ons dit regkry om van ons inkomste te leef, kan dit areas uitlig waarna ons dalk wil kyk as geleenthede om verstandig te spaar of om kontant te gebruik om iets te koop wat nodig is.
- Reël om elke week of maand 'n gereelde tyd te hê om 'n begroting op te stel. Verander dit in 'n lekker gesinsgeleentheid waar julle almal gesels oor julle behoeftes en hoe dit oor die algemeen gaan.
- Maak seker dat die hele gesin deelneem. Om jou kinders, as jy enige het, te kry om die idee van verstandige geldhantering te verstaan, sal hulle die vaardighede vir hul eie toekoms gee. Jy hoef nie al die besonderhede te deel nie, maar laat hulle leer.
- Onthou om afskrifte van al die dokumente te hou. Dit is baie belangrik om afskrifte te hou van al die papierwerk wat met jou finansies verband hou, sodat daar geen verrassings is nie. Dit is belangrik om beheer te hou oor die aantal betalings en wanneer die betalings eindig, want soms hou die winkel aan om af te trek. Dit help jou ook om die waardes van beleide en jou regte en verpligtinge te onthou. 'n Netjiese liasseerstelsel, in 'n verdeelde en gemerkte bindmiddel of 'n lêer, maak hierdie dokumente baie meer toeganklik. Daar is op die volgende bladsy 'n lys van dinge wat jy moet hou.

- Kry 'n spaarblikkie en sit al jou los kleingeld daarin.
- Beplan jou inkopies. Moenie sommer net na die winkels toe gaan nie. Hou 'n inkopielys en dit behoort jou te verhoed om items te koop wat jy nie nodig het nie.
- Wees eerlik met jou krediteure as jy nie kan betaal nie. Hulle sal waarskynlik na jou luister as jy 'n geldplan in plek het.
- Vermy enige soort kredietkaart, tensy jy dit regtig nodig het vir iets spesifiek, soos tolgeld.
- Met 'n kredietkaart moet jy altyd die vereiste maandelikse paaielement afbetaal, en as jy dit nie gebruik nie, moet jy eerder die rekening sluit.
- **Behoeftes** is dinge waarsonder ons nie kan klaarkom nie. Hulle is nodig vir ons daaglikse lewe. **Begeertes** is dinge wat ons graag wil hê, maar waarsonder ons kan lewe. Hulle is nie nodig vir daaglikse oorlewing nie.

'n Liasseerstelsel

Onthou om afskrifte van al jou belangrike dokumente te hou. As ons nie 'n afskrif van hierdie dokumente hou nie, is dit heelwat moeiliker om tred te hou met ons uitgawes of om ons regte te bewys as ons moet.

Hier is 'n paar dokumente wat ons moet oorweeg om te liasseer:

- Kwitansies.
- 'n Lys van almal vir wie ons geld skuld.
- Bankstate, depositostrokies, kredietkaartstrokies.
- Versekeringspolisse en alle korrespondensie ontvang met bygewerkte inligting, insluitend lang- en korttermynpolisse.
- Dienskontrak, betaalstrokies, WVF-nommer.
- LBS-nommer, afskrifte van belastingopgawes, al die dokumente wat benodig word vir belastingopgawe.
- Waarborge. As die item breek kan jy dit met die strokie laat vervang.
- 'n Lys van alle belangrike nommers bv. gesins-ID's, paspoorte, huurkooprekeninge, bankrekeninge.
- Begrotings.
- Titelakte van eiendom, rekeninge vir tariewe en belasting, ligte en water, telefoon.
- Bewys van beleggings.
- Enige kontrakte vir lenings of huurkoop. Maak seker van die datum van finale betaling en teken daardie datum op jou jaarlikse kalender aan. Dan kan jy kyk of hulle steeds geld van jou rekening aftrek.
- Testamente.

Dit hoef nie 'n lêer te wees nie – jy kan 'n boks gebruik, maar hou dit op 'n veilige plek wat jy maklik kan vind.

Dinge Om Te Onthou om **Geldwys** te wees:

Dit is 'n lewenswyse, nie iets wat jy een keer doen nie.

Jy moet dit elke dag in gedagte hou.

- Moenie meer spandeer as wat jy kan bekostig nie.
- Begroot gereeld.
- Vermy keuses wat jou in skuld kan dompel.
- Wees gedissiplineerd oor jou besteding en die liassering van jou dokumente.
- Verstaan al die verskillende dienste wat deur 'n bank en 'n finansiële adviseur aangebied word.
- Belê of spaar van jou geld as jy enige geld oor het aan die einde van die maand.
- Gee altyd vir jouself en jou gesin 'n klein bederfie. Jy verdien dit.

Twee van die belangrikste dinge wat jy moet onthou, is:

1.

STOP, DINK, en BESLUIT dan ...

STOP!

TEL TOT 10 ... DINK WEER
WEES GELDWYS!

2.

DIE ENIGSTE MANIER NA
FINANSIËLE SUKSES IS OM

Minder te spandeer as wat
jy verdien en
Gereeld te spaar.

Waar om meer inligting te kry

Daar is baie plekke om inligting en 'n gids te kry oor hoe om jou finansies goed te bestuur. Jy kan hulle op die internet soek. Jy sal dalk iemand moet kry om jou hiermee te help as jy nie gemaklik is om dit te doen nie, maar hulle kan die antwoord vir jou vind. So leer hulle ook.

Hier is 'n paar hulpbronne wat jou kan help:

Maya on Money

www.mayaonmoney.co.za

Sy maak dinge eenvoudig, selfs beleggings as dit is waarin jy belangstel. Jy kan haar vra om elke week vir jou 'n opdatering op jou foon te stuur. Sy het artikels wat amper alles dek waarin jy dalk belangstel. Daar is artikels, video's, kletse en vrae en antwoorde.

Assupol Life het 'n nuwe radiodramareeks, wat daarop gemik is om finansiële geletterdheid onder Suid-Afrikaners te verhoog deur 'n ander perspektief oor hoe om die vele struikelblokke tot finansiële welstand te takel. Laai die reeks van die webwerf af by www.assupol.co.za/financialliteracydramaseries of luister op www.assupol.co.za/consumer-education/thick-and-thin/.

The Sanlam Moola-Money Family Game Show help gesinne om finansiël vertrouwd te raak met finansiële kennis oor goeie geldgewoontes www.moolamoney.co.za/episodes-season-1/.

Kontak die **Suid-Afrikaanse Versekeringsassosiasie** by 011 726 5381 of besoek www.saia.co.za vir meer inligting oor finansiële beplanning.